

ՀՏԴ 929: 781(479.25) Քուչնարյան

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ՝ «ՀՀ ԳԱԱ – 80. ՀԱՅ ԱԿԱԴԵՄԻԱԿԱՆ
ԱՐՎԵՍՏԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԵՐԱՆՏԱԿՈՐՆԵՐԸ.
ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՔՈՒՇՆԱՐՅԱՆ»*

ՀՀ ԳԱԱ Հիմնադրման 80-ամյա հոբելյանի շրջանակներում ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտը (ԱԻ) նախաձեռնել է «ՀՀ ԳԱԱ – 80. Հայ ակադեմիական արվեստագիտության երախտավորները» գիտական կոնֆերանսների շարքը, որի նպատակն է բացահայտել ՀՀ ԳԱԱ ծանրակշիռ դերը Հայ արվեստագիտության զարգացման գործում: Շարքի՝ երաժշտագետներին նվիրված կոնֆերանսները, կազմակերպվելու են Հայաստանի կոմպոզիտորների միության (ՀԿՄ) հետ, քանի որ նրանց գործունեությունը սերտորեն կապված է եղել վերջինիս հետ:

Շարքի 1-ին միջոցառումը «ՀՀ ԳԱԱ – 80. Հայ ակադեմիական արվեստագիտության երախտավորները. Քրիստափոր Քուչնարյան» երկօրյա գիտական կոնֆերանսն էր, որի երեք նիստերը տեղի ունեցան 2023 թ. հունիսի 27-ին և 28-ին ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճում:

Հայ ականավոր երաժշտագետ, կոմպոզիտոր ու մանկավարժ, Հայկական ՍՍՀ և Ուզբեկական ՍՍՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ, պրոֆ. Ք. Քուչնարյանը (1890–1960) կանգնած էր Հայկական ակադեմիական արվեստագիտության ակունքներում, 1944–1948 թթ. ղեկավարել է ՀՍՍՀ ԳԱ երաժշտության պատմության և տեսության նորաստեղծ սեկտորը: Հենց այդ սեկտորի հիման վրա էլ 1948-ին ստեղծվեց ՀՍՍՀ ԳԱ արվեստների պատմության և տեսության սեկտորը, իսկ 1958-ին՝ ՀՍՍՀ ԳԱ ԱԻ-ը: Գիտնականի «Вопросы истории и теории армянской монодической музыки» հիմնարար աշխատությունը (1958, Լենինգրադ) յուրաքանչյուր երաժշտագետի սեղանի գիրքն է:

Ք. Քուչնարյանը միևնույն ժամանակ կարևոր տեղ է գրավում սովետական երաժշտարվեստի կայացման ու զարգացման գործում մեծ դեր կատարած ականավոր գործիչների շարքում (երկար տարիներ դասավանդել է Լենինգրադի կոնսերվատորիայում): Լինելով երաժիշտ-մտածող, գիտական և երաժշտական հետաքրքրությունների լայն շրջանակի տեր անձնավորություն՝ նա նաև խոշոր տեսաբան էր ու տաղանդավոր կոմպոզիտոր, ականավոր գիտնական-պոլիֆոնիստ և հրաշալի մանկավարժ, հետազոտող-ֆոլկլորիստ ու երաժշտական-հասարակական անխոնջ գործիչ:

Ք. Քուչնարյանի անունով է անվանակոչվել Երևան քաղաքի կենտրոն վարչական շրջանում գտնվող արվեստի դպրոցը, որի հետ ՀՀ ԳԱԱ ԱԻ-ն ամենօրյա սերտ կապերի մեջ է, իսկ դպրոցի տնօրեն Էդգար Գյանջումյանը ՀԿՄ վարչության անդամ է:

Գիտական նստաշրջանի բացումը և լիազումար նիստը տեղի ունեցավ հունիսի 27-ին: Նստաշրջանի մասնակիցներին և հյուրերին ողջունեց ՀՀ ԳԱԱ Հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունքի ակադե-

* Ներկայացվել է 21. IX. 2023 թ., ընդունվել է տպագրության 29. XI. 2023 թ.:

միկոս-քարտուղար, ակադեմիկոս Յուրի Սուվարյանը: Նա մասնավորապես նշեց. «Քուչնարյանը Լենինգրադի թատրոնի և երաժշտության ինստիտուտից գործուղվել էր Հայաստան՝ որպես գիտարշավի ղեկավար: Նա ուսումնասիրեց հայ երաժշտության զարգացման ընթացքը, ինչը հիմք դարձավ հետագայում իր նշանավոր հրապարակումների համար: Ակադեմիական արվեստագիտության ասպարեզում առաջին քայլերը կատարվել են Քուչնարյանի ղեկավարությամբ, և այս գիտաժողովն արժևորելու է նրա մեծ ավանդը երաժշտության տեսության և պատմության զարգացման գործում»:

Իր ողջունի խոսքում ՀԿՄ նախագահ, ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ, կոմպոզիտոր Արամ Սաթյանը նկատեց. «Կարևոր է լինի միասնականություն երաժշտագետի և ստեղծագործողի միջև: Ես հիշում եմ, որ 1960–70-ականներին երաժշտագետներն արձագանքում էին բոլոր ստեղծագործություններին: Այժմ այդ գործընթացը վերականգնվում է: Դրա հիմքում ընկած է ստեղծագործողը և վերլուծությունը: Այսօր, շնորհիվ Քուչնարյանի, կարող ենք հավաստիացնել, որ ունենք մի դպրոց, որը հիմնվում է այդ համակարգի վրա»:

Այնուհետև տեղի ունեցավ Ք. Քուչնարյանի սան՝ ԱԻ-ի ժողովրդական երաժշտության բաժնի վարիչ (1984–2005), ՀԿՄ երաժշտագիտական մասնաճյուղի նախագահ (1975–1981), ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ, արվ. թ. Կարինե Խուդաբաջյանի (1929–2015) «Կենսամատենագիտության» շնորհանդեսը (ներածականը՝ Անահիտ Բաղդասարյանի):

Գիտական նստաշրջանի լիազումար նիստը մեկնարկեց ԱԻ-ի երաժշտության բաժնի առաջատար գիտաշխատող, ՀԿՄ վարչության անդամ, ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ, արվ. դ., պրոֆ. Աննա Արևշատյանի «Քրիստափոր Քուչնարյանը՝ նշանավոր գիտնական երաժշտագետ», ԱԻ-ի ժողովրդական երաժշտության բաժնի վարիչ, ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ, արվ. դ., պրոֆ. Մհեր Նավոյանի՝ «Ք. Քուչնարյանի ճայնակարգային տեսության որոշ առանձնահատկությունների շուրջ» զեկուցումներով:

Քուչնարյանը գիտական դպրոցի հիմնադիր է. նրա ասպիրանտներն իրենց հետագա գործունեությամբ մեծապես նպաստեցին հայ երաժշտագիտության առաջընթացին: Հաջորդ 3 զեկուցումում ուրվագծվեցին Քուչնարյանի սաների գիտամանկավարժական դիմանկարները, և բացահայտվեց նրանցից յուրաքանչյուրի ներդրումը հայ երաժշտագիտության մեջ:

Զեկուցումներով հանդես եկան ԱԻ-ի ժողովրդական երաժշտության բաժնի ավագ գիտաշխատող, ՀԿՄ անդամ, արվ. թ., դոցենտ Անահիտ Բաղդասարյանը՝ «Երաժշտագիտական մտքի զարգացումը Հայաստանում. Քրիստափոր Քուչնարյանի սաները՝ Գայանե Չեքոտարյան և Կարինե Խուդաբաջյան», ԱԻ-ի ժողովրդական երաժշտության բաժնի ավագ գիտաշխատող, արվ. թ. Մարիաննա Տիգրանյանը՝ «Քրիստափոր Քուչնարյան և Մարգարիտ Բրուտյան», Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի (ԵՊԿ) «Երաժշտական Հայաստան» գիտական պարբերականի գլխավոր խմբագիր, ՀԿՄ վարչության անդամ, երաժշտագետ Գոհար Շաղոյանը՝ «Ք. Քուչնարյանի ասպիրանտը՝ Նիկողոս Թահմիզյան»: Նիստը եզրափակվեց ԵՊԿ Գյումրու մասնաճյուղի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնի ավագ գիտաշխատող, արվ. թ., դոցենտ Համիկ Հարությունյանի «Քրիստափոր Քուչնարյանը՝ էթնոերաժշտագետ» զեկուցումով:

Գիտական նստաշրջանի առաջին նիստում (Համանախագահներ՝ Աննա Արևշատյան, Էդգար Գյանջումյան) ԱԻ-ի երաժշտության բաժնի առաջատար գիտաշխատող, ՀԿՄ վարչության անդամ, ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ, արվ. դ., պրոֆ. Լիլիթ Երնջակյանը հանդես եկավ «Քրիստափոր Քուչնարյան՝ արևելագետ» զեկուցումով: ԵՊԿ Գյումրու մասնաճյուղի դոցենտ Ռիտա Աղայանը բացահայտեց Ք. Քուչնարյանի ներդրումը սովետական երաժշտագիտության զարգացման գործում: Ք. Քուչնարյանի անվան արվեստի դպրոցի տնօրեն, ՀԿՄ վարչության անդամ, ՀՀ մշակույթի վաստակավոր գործիչ, կոմպոզիտոր Էդգար Գյանջումյանն ուրվագծեց Ք. Քուչնարյանի անվան արվեստի դպրոցի անցած կեսդարյա ուղին, ներկայացրեց դպրոցի ձեռքբերումներն ու նվաճումները: ԱԻ-ի ժողովրդական երաժշտության բաժնի գիտաշխատող, արվ. թ. Անի Հակոբյանը քննության առավ հայկական ավանդական օրորները Ք. Քուչնարյանի բանահավաքչական գրառումներում: Նիստը եզրափակվեց ԱԻ-ի երաժշտության բաժնի գիտաշխատող, արվ. թ. Հովհաննես Մանուկյանի «Ք. Քուչնարյանի Սոնատը երգեհոնի համար» զեկուցումով:

Երկրորդ նիստում (Համանախագահներ՝ Լիլիթ Երնջակյան, Արամ Սաթյան), որը տեղի ունեցավ հունիսի 28-ին, ԵՊԿ երաժշտության պատմության ամբիոնի վարիչ, արվ. թ., դոցենտ Լուսինե Սահակյանը հանդես եկավ «Քրիստափոր Քուչնարյանի նորահայտ նամակները Ռոբերտ Աթայանին» զեկուցումով: Մարտիրոս Սարյանի տուն-թանգարանի տնօրեն, բ. գ. թ. Ռուզան Սարյանն անդրադարձավ Քրիստափոր Քուչնարյանի և Մարտիրոս Սարյանի մարդկային ու ստեղծագործական շփումներին: ԱԻ-ի ժողովրդական երաժշտության բաժնի ավագ գիտաշխատող, պ. գ. թ., դոցենտ Հովհաննես Պիլիքյանը ներկայացրեց «Թաղման ծեսի երաժշտախոսքային տեքստերի գրանցման և կենցաղավարման խնդիրների շուրջ (Ք. Քուչնարյանի հավաքածուի օրինակով)» հետազոտության արդյունքները: ԱԻ-ի երաժշտության բաժնի ավագ գիտաշխատող, արվ. թ. Գայանե Ամիրադյանը բացահայտեց Ք. Քուչնարյանի ձայնավարագային տեսության որոշ առանձնահատկությունները հայ հոգևոր երգարվեստի համատեքստում: ԱԻ-ի տնօրեն, ՀԿՄ վարչության անդամ, ՀԿՄ երաժշտագիտական մասնաճյուղի ղեկավար, ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ, արվ. դ., պրոֆ. Աննա Ասատրյանը «Քրիստափոր Քուչնարյանը՝ Հայաստանում ակադեմիական երաժշտագիտության հիմնադիր» զեկուցման մեջ հակիրճ ներկայացրեց կոմպոզիտորի վաստակը որպես երաժշտագետ-գիտնականի, գիտության կազմակերպչի և երաժշտագիտական դպրոցի սկզբնավորողի: Այդ երեք ուղղությունով էլ հետագայում Հայաստանում ընթացավ ակադեմիական երաժշտագիտության զարգացումը:

Գիտական կոնֆերանսը եզրափակվեց Ք. Քուչնարյանի անվան արվեստի դպրոցի սաների տարեկան հաշվետու համերգով (զեղարվեստական ղեկավար՝ Է. Գյանջումյան), որը տեղի ունեցավ հունիսի 28-ին Հայաստանի կոմպոզիտորների տան համերգասրահում: Համերգի սկզբում հնչեց Ք. Քուչնարյանի «Սոնատը» երգեհոնի համար՝ կոմպոզիտոր և երգեհոնահար Հովհաննես Մանուկյանի կատարմամբ:

Գիտական կոնֆերանսի արդյունքները կարևոր քայլ դարձան հայ երաժշտագիտական մտքի ուսումնասիրության ասպարեզում:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ
«ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ–120»*

2023 թ. սեպտեմբերի 12–14-ը ՀՀ ԳԱԱ նիստերի դաշյիճում տեղի ունեցավ «Արամ Խաչատրյան–120» միջազգային գիտական կոնֆերանսը, որը ՀՀ ԿԳՄՄՆ բարձրագույն կրթության և գիտության կոմիտեի համաֆինանսավորմամբ կազմակերպել էր ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտը (ԱԻ)՝ Արամ Խաչատրյանի տուն–թանգարանի ու Հայաստանի կոմպոզիտորների միության (ՀԿՄ) հետ:

Իր բացման խոսքում ԱԻ-ի տնօրեն, արվ. գիտ. դոկտոր, պրոֆ., ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ, ՀԿՄ երաժշտագիտական մասնաճյուղի ղեկավար Աննա Ասատրյանը նկատեց, որ գիտական միջոցառումը գումարվում է հայ ժողովրդի համար դրամատիկ ժամանակահատվածում. «Վերջին ամիսներին արցախահայությունը գտնվում է չընկալված մեջ: Մեր ժողովուրդը երկար ժամանակ փորձում է հաղթահարել 44-օրյա պատերազմի աղետալի հետևանքները: Նման պայմաններում Խաչատրյանի անձը և նրա՝ լավատեսությամբ և հումանիստական ուղղվածությամբ աչքի ընկնող երաժշտությունը կարող են կարևոր դեր ունենալ մեր ժողովրդի կյանքում: Պատահական չէ, որ 1943 թ. Հայրենական մեծ պատերազմի դաժան օրերին, երբ ողջ Եվրոպան ծնկի բերած ֆաշիստական բանակը շարունակում էր իր հաղթարշավը Սովետական Միության տարածքում, կոմպոզիտորն իր երկրորդ սիմֆոնիան ավարտեց լավատեսական ֆինալով: Նա հավատում էր իր ժողովրդի հաղթանակին: Ու չսխալվեց: Վստահ լինելով, որ մեր կոնֆերանսի արդյունքները շատ կարևոր հանգրվան կդառնան միջազգային խաչատրյանագիտության ասպարեզում, առհասարակ, երաժշտագիտության մեջ՝ ուզում եմ հավատալ, որ Ա. Խաչատրյանի երաժշտությունը, անձն ու գործը կօգնեն հայ ժողովրդին հաղթահարել իր պատմության այս դժվարին փուլը և թևակոխել լուսավոր ու պայծառ ապագա»:

Ողջունելով գիտաժողովի կազմակերպիչներին, մասնակիցներին և հյուրերին՝ ՀՀ ԳԱԱ նախագահ ակադեմիկոս Աշոտ Սաղյանը, մասնավորապես, նկատեց. «Աշխարհահռչակ կոմպոզիտոր, դիրիժոր, մանկավարժ, հասարակական գործիչ, արվեստագիտության դոկտոր Արամ Խաչատրյանը Հայաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիայի 80-ամյա պատմության ընթացքում միակ երաժիշտ ակադեմիկոսն է: Նա ակադեմիկոս է ընտրվել ուղիղ 60 տարի առաջ՝ 1963 թ. մարտի 9-ին՝ Ակադեմիայի պրեզիդենտ Վիկտոր Համբարձումյանի նախաձեռնությամբ և առաջարկությամբ: Այդ օրվանից մինչև կյանքի վերջն Ա. Խաչատրյանը սերտորեն կապված էր Ակադեմիայի, մասնավորապես՝ Արվեստի ինստիտուտի հետ: Եվ պատահական չէ, որ նա ցանկացել է, որպեսզի իր թանգարանը բացվի և գործի Արվեստի ինստիտուտին կից: Գիտությունների ակադեմիան, մասնավորապես՝ Արվեստի ինստիտուտը, հետագայում իրենց կարևոր ավանդը բերեցին միջազգային խաչատրյանագիտության կայացման ու զարգացման գործում:

Ա. Խաչատրյանի ստեղծագործական գործունեության ուսումնասիրության հարցերին նվիրված ակադեմիական առաջին գիտական նստաշրջանը գումար–

* Ներկայացվել է 02. X. 2023 թ., ընդունվել է տպագրության 29. XI. 2023 թ.:

վեց այս դաժնիքում 1974 թ. հոկտեմբերի 22-ին, որին մասնակցում էր հենց ինքը՝ Ա. Խաչատրյանը: ՀՍՍՀ ԳԱ հասարակական գիտությունների բաժանմունքի, ՀՍՍՀ ԳԱ արվեստի ինստիտուտի և Հայաստանի կոմպոզիտորների միության կազմակերպած միացյալ գիտական նստաշրջանը համախմբեց համալիր թեմաներ և երաժշտագիտական մտքի առաջատար ուժերին: Կոնֆերանսի ծրագրին ծանոթանալիս ինձ հաճելիորեն զարմացրեց զեկուցումների թեմատիկ ընդգրկումը և բանախոսների աշխարհագրությունը: 40 մասնակից աշխարհի 3 մայրցամաքներից՝ 8 երկրներից: Սա վկայում է այն մասին, որ անցած տարիների ու տասնամյակների ընթացքում աշխարհում ոչ միայն չի նվազում հետաքրքրությունն Ա. Խաչատրյանի հանճարեղ երաժշտության հանդեպ, այլև նրա ստեղծագործական գործունեությունը շարունակում է մնալ հայ ու օտարազգի հետազոտողների ուշադրության կենտրոնում: Վստահ եմ, որ եռօրյա գիտաժողովի ընթացքում մեզ սպասում են հետաքրքիր ու բովանդակալից զեկուցումներ և աշխույժ բանավեճեր: Համոզված եմ նաև, որ կոնֆերանսի արդյունքները կդառնան կարևոր և նշանակալի ներդրում միջազգային խաչատրյանագիտության ասպարեզում»:

Իր ողջույնի խոսքում ՀՀ ԿԳՄՍ նախարարի տեղակալ Դանիել Դանիելյանը նշեց. «2023 թ. ԿԳՄՍ նախարարության իրականացրած մշակութային միջոցառումների շարքում, բնականաբար, հատկապես կարևոր տեղ է գրավում Արամ Խաչատրյանի երաժշտության հանրահռչակումը: Ինչ խոսք կոմպոզիտորն ապրում է այնքան, որքան հնչում է նրա երաժշտությունը: Կատարվելով ու բեմադրվելով ողջ աշխարհում՝ արդեն վաղուց Ա. Խաչատրյանը դարձել է հայ ժողովրդի երաժշտական այցեքարտերից մեկը, եթե չասենք՝ այցեքարտը: Տրամաբանական է և ուրախալի, որ կոնֆերանսի նախաձեռնողն ու հիմնական կազմակերպիչը ՀՀ ԳԱԱ-ն է, մասնավորապես՝ Արվեստի ինստիտուտը: Շնորհավորում եմ բոլորիս՝ Արամ Խաչատրյանի ծննդյան 120-ամյակի կապակցությամբ, իսկ գիտական կոնֆերանսին՝ մաղթում հաջող ընթացք և հետաքրքիր քննարկումներ»:

Ա. Խաչատրյանի տուն-թանգարանի տնօրեն, դաշնակահար, միջազգային մրցույթների դափնեկիր, Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի (ԵՊԿ) պրոֆ. Արմինե Գրիգորյանը նշեց, որ Ա. Խաչատրյանի ստեղծագործությունների նկատմամբ երաժշտագետների կողմից հետաքրքրությունը տարիների ընթացքում միայն մեծանում է: Շնորհակալություն հայտնելով կոնֆերանսին մասնակցելու նպատակով Երևան ժամանած հյուրերին, այդ թվում՝ Ա. Խաչատրյանի թոռնուհուն՝ Օլգա Կուզինային՝ նա հրապարակեց կոմպոզիտորի որդու՝ Կարեն Խաչատրյանի ողջույնի խոսքը՝ ուղղված գիտական միջոցառման մասնակիցներին: «Մենք չպետք է մոռանանք, որ պատկանում ենք այն ազգին, որը համաշխարհային մշակույթին նվիրեց այնպիսի մեծություն, ինչպիսին է Արամ Խաչատրյանը, ով դարձավ մի ամբողջ դարաշրջանի սիմվոլ», - նշեց Արմինե Գրիգորյանը:

ՀԿՄ՝ նախագահ, ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ Արամ Սաթյանը կարևորեց Ա. Խաչատրյանի ստեղծած կոմպոզիտորական դպրոցը: «Արամ Խաչատրյանը ստեղծագործական իմաստով մեծ ազդեցություն ունեցավ մեր սերնդի վրա: Այս նստաշրջանը հնարավորություն կտա նորովի մեկնաբանել Խաչատրյանի երաժշտությունը և նրա մոտեցումները դեպի երաժշտություն», - ասաց նա:

Առավոտյան կայացած լիազուգորդումները (12 սեպտեմբերի) Ա. Խաչատրյանի թողնուհի, Ռուսաստանի երաժշտության ազգային թանգարանի փաստաթղթերի և անձնական արխիվների բաժնի ավագ գիտաշխատող Օլգա Կուզինան (Մոսկվա) ներկայացրեց «Նամակներ մոսկովյան թղթակիցներին» գեկուցումը, իսկ արվ. դ., պրոֆ., Ուկրաինայի արվեստի վաստակավոր գործիչ, Կիևի մշակույթի և արվեստների ազգային համալսարանի խորհրդագրաֆիկ արվեստի ամբիոնի վարիչ Ալեքսանդր Չեպալովը՝ «Ա. Խաչատրյանի «Սպարտակ» բալետի բեմական մեկնաբանությունների կոմպարատիվ վերլուծությունը», Աննա Ասատրյանը՝ «Արամ Խաչատրյանը՝ երաժշտության մեջ ազգային ինքնատիպության հիմնախնդրի մասին», Եր. Ֆ. Գնեսինայի Մեմորիալ թանգարան-բնակարանի տնօրեն Անդրեյ Գապոնով (Ռուսաստան, Մոսկվա) և ֆոնդապահ Աննա Ավդեևան (Ռուսաստան, Մոսկվա)՝ ««Հավերժ երախտապարտ Արամ Խաչատրյանից (Արամ Խաչատրյանը Գնեսինայի տանը)», արվ. դ., ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ, ԱԻ-ի առաջատար գիտաշխատող, ՀԿՄ անդամ Մարգարիտա Ռուխկյանը՝ «Արամ Խաչատրյանն իր նամակների հայելում», արվ. դ., Սանկտ Պետերբուրգի Ն. Ա. Ռիմսկի-Կորսակովի անվան պետական կոնսերվատորիայի երաժշտության տեսության ամբիոնի պրոֆ. Իգոր Վորոբյովը (Ռուսաստան, Սանկտ Պետերբուրգ)՝ «Կանտատ-օրատորիալ ժանրը 1930-1950-ականների սովետական երաժշտության մեջ որպես ստալինյան ժամանակի գաղափարա-առասպելաբանական պարադիգմայի արտացոլում (Արամ Խաչատրյանի և Ալեքսանդր Հարությունյանի ստեղծագործության օրինակով)», արվ. դ., ՀՀ մշակույթի վաստակավոր գործիչ, ԵՊԿ պրոֆ., ՀԿՄ անդամ Իրինա Զոլոտովան (Հայաստան, Երևան)՝ «Արամ Խաչատրյանը և ազգային դաշնամուրի բնույթը» և երաժշտ. դ., Կառլֆանի երաժշտական կենտրոնի պրոֆ. Նունե Մելիքյանը (ԱՄՆ, Նյու Յորք)՝ «Արամ Խաչատրյան և Առնո Բաբաջանյան. տարբեր սերունդների երկու կոմպոզիտորների հարաբերությունների դինամիկան» գեկուցումները:

Լիազուգորդումները ընդամիջվեց Մարգարիտա Ռուխկյանի «Հնչող երաժշտությունը դարաշրջանի կենդանի տարեգրությունն է (1990-2020)» հոգվածների ժողովածուի շնորհանդեսով: Աշխատությունը ներկայացրեցին հեղինակն ու ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ, խմբավար ու երաժշտագետ Սարինա Ավթանդիլյանը:

Երեկոյան կայացած լիազուգորդումները (համանախագահներ՝ Արմինե Գրիգորյան, Անդրեյ Գապոնով) հանդես եկան Արմինե Գրիգորյանը «Մանսուրոյի տունը: Տուն-թանգարանի և Արամ Խաչատրյանի անվան տրիոյի հոբելյանական նախագծերը», արվ. թ., դոցենտ, Սանկտ Պետերբուրգի Ն. Ա. Ռիմսկի-Կորսակովի անվան պետական կոնսերվատորիայի նվագախմբային ֆակուլտետի դեկան Անդրեյ Իվանովը՝ «Արամ Խաչատրյանի թավջութակի ժառանգությունը», արվ. թ., Սախա Հանրապետության արվեստի վաստակավոր գործիչ, Մ. Կ. Ամմոսովի անվան Հյուսիսարևելյան ֆեդերալ համալսարանի մշակութաբանության ամբիոնի դոցենտ Տատյանա Պավլովա-Բորիսովան (Ռուսաստան, Յակուտսկ)՝ «Արամ Խաչատրյանի «Սպարտակ» բալետը յակուտական բեմում», արվ. թ., Հայաստանի արվեստի վաստակավոր գործիչ, կոմպոզիտոր, ԵՊԿ պրոֆ., ՀԿՄ անդամ Միխայիլ Կոկժանը (Հայաստան, Երևան)՝ «Միկրոկառուցվածքների՝ միաձուլման կամ փոխադարձ դիրքային վերադասավորման ունակությունը Արամ Խաչատրյանի ստեղծագործություններում», արվ. դ., Ուֆայի Զաֆիր Իսմաիլովի անվան արվեստի պետական ինստիտուտ-

տի դոցենտ, Բաշկորտոստանի Հանրապետության արվեստի վաստակավոր գործիչ Գուլնազ Գալինան՝ ««Սալավաթ Յուլաև» կինոնկարի համար գրված Արամ ինչատրյանի երաժշտությունը», արվ. թ., դոցենտ, ԵՊԿ կրթության ու բարձրագույն ոլորտի գիտության բաժնի ղեկավար, ՀԿՄ անդամ Նարինե Ավետիսյանը՝ «Արամ ինչատրյանի դաշնամուրային երաժշտությունը XX դարի 60-ական թվականներին», արվ. դ., պրոֆ., Լատվիայի վաստակավոր արտիստ, Լատվիայի Ի. Կոզակեիչի անվան ազգային մշակութային ընկերությունների Ասոցիացիայի նախագահ Ռաֆֆի Խարաջանյանը (Լատվիա, Ռիգա)՝ «Արամ ինչատրյանն իմ հիշողություններում», «Արուսեան-Նիպոն» հայ-ճապոնական գիտամշակութային միության հիմնադիր-նախագահ, տնտ. թ., ճապոնագետ-միջազգայնագետ Աննա Վարդանյանը (Հայաստան, Երևան)՝ «Արամ ինչատրյան. մեծանուն Սենսեյր ՏերաՀարայի հուշերում» և արվ. թ., իտ. Աբովյանի անվան Հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի դոցենտ Վլադեսլավ Եղիզարյանը՝ «Ինչատրյանական պիանոյի կայացման ինքնատիպությունը և առանձնահատկությունները» գեկուցումներով:

Կոնֆերանսն իր աշխատանքները շարունակեց սեպտեմբերի 13-ին: Առաջին նիստում (համանախագահներ՝ Լիլիթ Արտեմյան, Արսեն Համբարձումով), իրենց գեկուցումները ներկայացրեցին արվ. թ., դոցենտ, ԵՊԿ գիտական աշխատանքների գծով պրոռեկտոր Մովսիսյանը՝ «“Солнцем его музыкой...” (Արամ ինչատրյան - Էդգար Հովհաննիսյան ստեղծագործական աղբյուրներ)», ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ, պրոֆ., Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի աշխատակից Դանիել Երաժիշտը (Հայաստան, Երևան)՝ «Արամ ինչատրյանի Սովետական Հայաստանի Պետական հիմնի երաժշտության գաղտնագրությունը և արդիականությունը», դաշնակահար, մանկավարժ, Կալինինյանի երաժշտության ուսուցիչների ասոցիացիայի անդամ Սուսաննա Տարոնցին (ԱՄՆ, Լոս Անջելես)՝ «Արամ ինչատրյանի «Մանկական պրոմի» նոր հրատարակության նպատակը և կարևորությունը», երաժշտագետ, «Երաժշտական Հայաստան» ամսագրի հիմնադիր-գլխավոր խմբագիր, ՀԿՄ վարչության անդամ Գոհար Ծաղոյանը (Հայաստան, Երևան)՝ «Արամ ինչատրյանի արվեստի ազդեցիկ նշանակությունը երաժշտագիտական մտքի վրա «Երաժշտական Հայաստանի» էջերում», արվ. թ., դաշնակահար, միջազգային մրցույթների դափնեկիր, ԱԻ-ի երաժշտության բաժնի ա-վագ գիտաշխատող, ՀԿՄ վարչության անդամ Լիլիթ Արտեմյանը՝ «Արամ ինչատրյանի ստեղծագործության հանրահռչակումը ՀՀ անկախության շրջանում», արվ. թ., դոցենտ, ԵՊԿ Գյումրու մասնաճյուղի տնօրեն Համիկ Հարությունյանը՝ «Ավանդական պարը Արամ ինչատրյանի ստեղծագործական տեսադաշտում», Բեյրութի Ֆիլհարմոնիկ նվագախմբի ղեկիչ, Լիբանանյան Ամերիկյան համալսարանի դասախոս, ԱԻ-ի ասպիրանտ Կարապետ Ավետիսյանը (Լիբանան, Բեյրութ)՝ «Արամ ինչատրյանի ստեղծագործական գործունեության լիբանանյան էջը», ԵՊԿ Գյումրու մասնաճյուղի փոխտնօրեն Անի Ասատրյանը՝ «Գեորգի Տիգրանովը Ա. ինչատրյանի բալետներում հումանիստական գաղափարների արտահայտման մասին» և ԵՊԿ Գյումրու մասնաճյուղի դասախոս Նվարդ Եղոյանը՝ «Պրոֆեսոր Մարգարիտա Գաբրիելի Հարությունյանի ներդրումը ինչատրյանագիտության մեջ»:

Նիստի եզրափակիչ մասում ՀՀ ԳԱԱ բնական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար Ռուբեն Հարությունյանը ներկայացրեց Ա. ինչատրյանի մասին իր արտակարգ հետաքրքիր հուշերը:

Երկրորդ նիստում (Համանախագահներ՝ Մարգարիտա Քամայան, Կարապետ Ավեսյան) զեկուցումներով հանդես եկան՝ արվ. թ., ԱԻ-ի ավագ գիտաշխատող Արսեն Համբարձումովը՝ «Արամ Խաչատրյանի երաժշտության դերը «Պեպո» և «Զանգեզուր» ֆիլմերում», արվ. դ., Ռուսաստանի Պետական ակադեմիական Փոքր թատրոնին կից Մ. Ս. Շչեպկինի անվան բարձրագույն թատերական ուսումնարանի (ինստիտուտի) պրոֆ. Գալինա Պոժիդայևան (Ռուսաստան, Մոսկվայի մարզ, Կրասնոգորսկ)՝ «Արամ Խաչատրյանի ստեղծագործական սկզբունքները նրա սաների ստեղծագործություններում. Վլադիմիր Պոժիդանի (1946–2009) երկերը», արվ. թ., դոցենտ, Խ. Աբովյանի անվան Հայկական պետական մանկավարժական Համալսարանի արվեստի պատմության, տեսության և մշակութաբանության ամբիոնի վարիչ Սաթենիկ Մելիքյանը՝ «Արամ Խաչատրյանի կերպարը Հայ կերպարվեստում», արվ. թ., կոմպոզիտոր, երգեհոնահար, միջազգային մրցույթների դափնեկիր, ԱԻ-ի գիտաշխատող, ՀԿՄ անդամ Հովհաննես Մանուկյանը՝ «Արամ Խաչատրյանի ինքնատիպ և եզակի սիմֆոնիզմը», ԱԻ-ի Հայցորդ, Յու. Բախյանի անվան մանկական ֆիլահարմոնիայի երգչախմբի ղեկավար, Հանրային ռադիո-ընկերության «Արևիկ» մանկապատանեկան անսամբլի վոկալի մասնագետ Նաիրա Մելիքյանը՝ «Կոնստանտին Օրբելյան. «Я его любил как божество»», տնտ. թ., Ա. Խաչատրյանի տուն-թանգարանի ավագ գիտաշխատող Լիանա Կարապետյանը՝ «ՀՀ ազգային բրենդի հետքերով. մշակութային գիվանագիտության զարգացման հեռանկարներն ու Արամ Խաչատրյանը», Ա. Խաչատրյանի տուն-թանգարանի գիտաշխատող, ԵՊԿ դասախոս Մարինա Մարտիկյանը՝ «Արամ Խաչատրյանի գործիքային կոնցերտները» և ԵՊԿ մագիստրատուրայի 1-ին կուրսի ուսանողուհի Հեղինե Սարգսյանը՝ «Արամ Խաչատրյանի և Արա Սևանյանի ստեղծագործական համագործակցությունը»:

Կոնֆերանսի եզրափակիչ՝ երրորդ նիստում (Համանախագահներ՝ Աննա Ասատրյան, Անդրեյ Իվանով) լավեցին արվ. թ., Ա. Ի. Գերցենի անվան Ռուսաստանյան պետական մանկավարժական Համալսարանի երաժշտության, թատրոնի և խորեոգրաֆիայի ինստիտուտի երաժշտական-գործիքային պատրաստման ամբիոնի դոցենտ Նադեժդա Մեդվեդևայի (Ռուսաստան, Սանկտ Պետերբուրգ)՝ «Ռաֆֆի Խարաջանյանի «խաչատրյանապատումը»», երաժշտագետ Նունե Պողոսյան-Զեյքուրգի (UWC Maastricht, MA, Նիդեռլանդներ, Մասստրիխտ)՝ «Արամ Խաչատրյան. մարդն աշխարհի երաժշտության մեջ (էթնո-երաժշտագիտական դիտարկումներ)» և արվ. թ., դոցենտ, Սանկտ Պետերբուրգի Ն. Ա. Ռիմսկի-Կորսակովի անվան պետական կոնսերվատորիայի ազգային երաժշտական մշակույթների պատմության կաբինետի վարիչ Տառյանա Բրուսլավսկայի (Ռուսաստան, Սանկտ Պետերբուրգ)՝ «Նյութեր Ա. Ի. Խաչատրյանի հասցեատերերի որոշ նամակներից (համառոտ տարբերակ)՝ լրացված նախկինների կարևոր ձեռքբերումների մասին խորհրդածություններով» բանախոսությունները:

«Արամ Խաչատրյան–120» միջազգային գիտական կոնֆերանսի արդյունքները դարձան կարևոր հանգրվան երաժշտագիտության, մասնավորապես՝ խաչատրյանագիտության ասպարեզում:

ԱՆՆԱ ԱՍԱՏՐՅԱՆ